

ΞΕΡΩ

Ξέρω πώς κάπου υπάρχει μιὰ εὐτυχία,
κρυμμένη γιὰ μένα,
καὶ πὼς δὲν εἶναι αὐτὴ στὴν ἡσυχία
τοῦ τάφου.

Ξέρω πὼς κάπου υπάρχει μιὰ καρδιά,
ποὺ μὲ προσμένει·
κι' ἀκοίμητη τὴ φλόγα τῆς κρατεῖ,
γιὰ μένα.

Ξέρω πὼς κάποτε θὰ φτάξω νὰ τὴ βρῶ·
μέρα καὶ νύχτα,
ὅπου κι' ἂν πάγω, κατ' αὐτὴν ὁδοιπορῶ,
ἀπὸ ζωῆς καὶ θανάτους.

Ἀπὸ ζωῆς καὶ θανάτους ξέρω πὼς,
μιὰ μέρα,
τὸ μακρυνό της θέν' ἀράξη φῶς
σ' ἐμένα.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

~~~~~
βρίσκονται ἀκόμα, σπαρμένα καὶ δυσκολεύ-
ρετα, μέσα σὲ διάφορα περιοδικὰ τῆς Πόλης καὶ
τῆς Ἀθήνας. Ἀπ' αὐτὰ μὲ πολλὲς ἐρευνες ἀνακάλυ-
ψα τέσσερα ποὺ θὰ τὰ δώσω σὲ δημοσίευση.
Χαμένο παντελῶς εἶναι τὸ ὠραῖο τοῦ ποιήμα
«Φλογέρα» πρὸς τὴ Ραλλοῦ Στρουμστίνη, ἐπί-
σης βρίσκονται σπαρμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ διάφορα
εὐφυέστατα «ἐνστιχα λογοπαίγνια».

Καὶ τώρα πίσω ἀπὸ τὸ Ἅγιο Βῆμα τοῦ ναοῦ
τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, τιμημένου
στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἶναι θαμμένος ὁ
Φαναριώτης μαίτρ. Τὸν τάφο του περιβάλλει ἕνα
ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τοῦ κόσμου φυσικὰ τοπία.

Πόσες φορές δὲν πῆγα νὰ προσκυνήσω τὸ
ιερό αὐτὸ κατατόπι καὶ πόσες φορές ἀναλογι-
ζόμενος τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ δὲν κατέβηκα
τὸν ἴδιο μουσκομύριστο ἀπὸ τὰ πεῦκα, τοὺς νάρ-
δους, τὰ λήδανα κατήφορο, τὸν ὁποῖο κατέ-
βαινε κι' ἐκεῖνος κάθε βράδυ ἐπιστρέφοντας
ἀπὸ τὴ Σχολή στο σπίτι του. (*)

Ὁ Τανταλίδης στάθηκε ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγα-
πημένους ποιητὲς τῆς ἐποχῆς του κι' εἶταν κο-
σμημένος μὲ τὸν τίτλο «Ἀηδὼν τοῦ Βοσπό-
ρου».

Μόνον ἐκεῖνος ποὺ εἶτε περιδιαβάζοντας στί-
χους παραλίες, εἶτε περιπλανώμενος στὰ
ὕψωματα τοῦ πολυθρόλῃτου στενοῦ ἄκουσε μὲ
τ' ἄφτιά του νὰ διαχύνονται ἀπὸ τοὺς πελώ-
ριους κήπους καὶ τὰ δάση τὰ λαλήματα τῶν πα-
ραδεισιακῶν τούτων πουλιῶν, μπορεῖ νὰ
νοιώσει τὴν ἔκταση καὶ τὴ σημασία τοῦ τίτλου
αὐτοῦ ποὺ εἶναι γιὰ νὰ τὸν ζηλέψει καὶ ὁ με-
γαλύτερος ποιητής.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

*) Τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ βραδυνοῦ κατεβάσματος τοῦ
Διδασκάλου «ποδηγετουμένου» ἀπὸ τὴ βακτηρία του,
μᾶς ἔμειναν εὐτυχῶς περιγραφὲς ἀπὸ αὐτόπτες. (Κύτ-
ταζε Γ. Χασιώτη «Βυζαντινὲς σελίδες». Τόμ. Αὐτὸς κεφαλ.
Ἡλίας Τανταλίδης).

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Τοῦ κ. ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΤΟ ΔΙΑΒΑΣΜΑ

Στὸ διάβασμα τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ εἶταν
ἀπαραίτητο μπροστὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ
ἀλφάβητου. Ἡ δὲ παράστασή του δηλώνονταν μὲ
τὴν καθιερωμένη φράση: «Σταυρὲ βοήθει μοι» ἢ
«σταυροβοήθαμε». Στὸ συλλαβισμό ἕνας συνδυα-
σμός σύνθετος: Ἕνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἀπάγ-
γελλε μεγαλόφωνα τὰ γράμματα ποὺ βρίσκονταν
στὰ δύο τοῦ ἀλφάβητου ἄκρα ἔτσι, ποὺ τὰ πρῶ-
τα συνταίριαζαν μὲ τὰ τελευταῖα. Ἔτσι ἀρχι-
ζαν: Σταυρὲ βοήθει μοι (ἄλφα—ὦμέγα) Α.Ω, Β.
Ψ, Γ. Χ, Δ. Φ. κ.λ.π.

Ὁ Πουκεβίλλ στὸ ἔργο του Voyage de Morée
à Constantinople etc. στὰ χρόνια 1798—1801 ὁμι-
λεῖ γιὰ τὸν τρόπο τῆς διδασκαλίας ποὺ τότε με-
ταχειρίζονταν οἱ δασκάλοι τῶν κοινῶν αὐτῶν
σχολείων, καὶ λέγει πῶς κάτω: «Ὁ δάσκαλος
καθισμένος στὸ κάθισμά του σὰν ὑπνωτισμένος
ἀπὸ κάποιο ὄπιο κι' ἐφωδιασμένος μὲ μακρὺ ρα-
βδί, ποὺ χτυποῦσε τὸν τυχόντα, ἀκούει τοὺς μα-
θητὲς τοῦ. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἀρχίζει συλλαβίζον-
τας, οἱ δ' ἄλλοι ἀκολουθοῦν ὑψηλόφωνα καὶ μὲ
κάποια ποικιλία καὶ λιγυρότητα φωνῆς. Ἡ διδα-
σκαλία αὕτη ὕστερ' ἀπὸ μερικά μαθήματα πολὺ
ἐπιβρά στα παιδιά γιὰ τὴ μηχανικὴ μάθηση,
γιατὶ ὁ μαθητὴς πιστὸς πολὺ πιότοτε στὴν ἐπί-
δραση τῆς φωνῆς ἢ τὴ μαρτυρία τῶν ματιῶν του,
λέγει καὶ ξαναλέγει κείνο ποὺ ἀκούει καὶ τέτοιος
γίνεται, ποὺ νὰ μὴ μπορεῖ νὰρθῶσει τίποτε ἄλ-
λο ἀπὸ κείνο, ποὺ διάβασε».

Ὁ Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος νὰ πὼς περιγράφει
τὴν αἰθουσα διδασκαλίας. (Σχεδιάγραμμα Παρανίκα
σ. 204). «Τὰ παιδιά καθότανε σταυροποδιὰ γύρω
στὸ οἶκμα· ὁ δὲ δάσκαλος δίδασκε ἐνῶ σύγκαι-
ρα ἀσκοῦσε τὸ ἔργο του ράβοντας ἢ διαβάζον-
τας. Ὡς τὸ μεσημέρι ἄκουε ὅλα τὰ μαθήματα
κι' ἔπειτα ἀπέλυε τοὺς μαθητὲς του· πολλὲς φορές
τὰ παιδιά ἔφερναν μαζί τους πρόγεμα καὶ μπρο-
στὰ ἀπὸ τὸ μάθημα καὶ στὸ τέλος ἔλεγαν προ-
σευχή».

Μὲ τὴ μέθοδο αὕτη, ποὺ ἐπεκράτησε ὡς ἐμᾶς,
στὰ χρόνια μας, στὰ σχολεῖα πρὶν εἰσαχθεῖ τὸ
ἀλληλοδιδασχτικό σύστημα κ' ἡ μέθοδος τοῦ Lan-
gaster, ἔπαιρναν τὰ παιδιά τίς ἀναγκαῖες στὴ
ζωὴ τους καὶ χρήσιμες γνώσεις τους, γιὰ νὰ γί-
νουν καλοὶ χριστιανοὶ καὶ τίμιοι πολῖτες, γιατί
μαζί μὲ τὸ διάβασμα διδάχνονταν καὶ τὰ σύμβο-
λα τῆς θρησκείας, ὅσον ἦταν βολετὸ ἀπὸ τοὺς
παπάδες, ποὺ ἔδειχναν στοὺς μαθητὲς τίς κατάλ-
ηλες κινήσεις καὶ κλίσεις γιὰ νὰ κάνουν τὸ
σταυρὸ τους.

Καὶ γιὰ νὰ συνηθίζουν τοὺς μαθητὲς τους
στὴ γρηγοράδα τῆς προφορᾶς τῆς γλώσσας καὶ
στοὺς ἤχους τῆς, προετοίμαζαν στίχους δύσκο-
λους στὴν προφορὰ, ποὺ δὲν εἶταν ἄλλο τίποτε
ἀπὸ ἕνας ἀγώνας προφορᾶς λέξεων, ποὺ ἐβγαίνει

από την έμμετρο αναστροφή των φράσεων. Τους στίχους αυτούς πρόσταξαν οι δασκάλοι τους μαθητές τους να τους ξαναλένε μεγαλόφωνα και πολλές φορές.

Λ. χ. Έκκλησία μολυβδοκονδυλοπελεκημένη όπου την έμολυβδοκονδυλοπελέκησε ο υιός του κ.λ.π.

ή Μολυβδοκόνδυλο μολυβδοκονδυλογλυπτοπελεκητό ποιός σέ μολυβδοκονδυλογλυπτοπελέκησε κ.λ.π.

ή Άσπρη πλάκα ξέξασπρη κι' άπ' τόν ήλιο ξεξασπρότερη.

ή Καρακάξα με τά καρακαζοτάκια.

ή λαγίνα λαδολάγινη.

Αυτή ή άσκηση με μορφή άγωνίσματος χρησίμευε για να κατανικήσουν τά παιδιά την τραυλότητα της γλώσσας τους και της κοντής άναπνοής. Όπως πολλοί καλόγεροι άσκοϋνται άκόμα και σήμερα ν' άπαγγέλλουν σέ μία άναπνοή τό «πιστεύω». Είναι άγώνας για προφορά στίχων, πού ή σύνθεση των λέξεων, είναι κείνο πού ό Όράτιος ώνόμασε *Sequere da lia verba*.

Σέ μερικά σχολεία καλλιεργώταν ένα είδος μεθόδου άνάγνωσης πού λεγόταν «συλλογιστική»—δέν ξαίρω γιατί—, πού πολλοί ξένοι έπισκέπτες βρήκαν άξιοσημείωτη και την άναφέρουν. Ο κ. Δ. Καμπούρογλους στήν 'Ιστορία των 'Αθηνών (Γ' τ.) και στό Λόγιο Έρμη (21—22 1816 σ. 388 και έξ.) όπου πραγματεύεται για την παιδεία στις 'Αθήναις, πολύ σύντομα δυστυχώς, μνημονεύει ένα σχολείο ή διδασκαλείο του Δαρμασκηνού, από κάποια άνακοίνωση των Καπουτίνων πού περισώθηκε στόν Guillet (*Athènes Ancienne et Nouvelle et l' état présent de l' Empire de Turc etc. Paris 1675 pag. 231*) πάντως κάποιου περιγητή.

Ό Δαρμασκηνός αυτός διδασκε στήν 'Αθήνα, δέν ξαίρουμε όμως άν είχε ξεχωριστό διδασκαλείο ή διδασκε άπλώς σέ μερικούς στό σπίτι του. Είταν όμως ό πιο διαπρεπής από τους τότε 'Αθηναίους και τους ξένους δαχτυλοδειχτούμενος.

Η περιγραφή νάτη: «Είσαμε τριάντα πάνω κάτω παιδιά κοθούμενα σέ θρανία, και κάποιο δάσκαλο νά δείχνει στά παιδιά την πρώτη άνάγνωση. Μόλις μπήκαμε, σηκώθηκε και δεξιώθηκε με μεγάλη φιλοφρόνηση γιατί τό 'Ελληνικό δέν είναι όλότελα φειδωλό σέ φιλοφρονήσεις κι' ευγενικούς τρόπους. Ό Γενίτσαρος—γιατί ένας τέτοιος μ' ώδήγησε—τόν παρακάλεσε νά μη διακόψει τό μάθημά του, για νά δοϋμε και μεις τη μέθοδο της διδασκαλίας του, πού βρήκαμε ευφυέστατη. Της πατρίδας μας πολύ διαφέρει από δούτην, γιατί με τη μέθοδο του 'Αθηναίου δασκάλου μπορούσε όλόκληρη ή τάξη νά διαβάζει σύγκαιρα, χωρίς νά συμβαίνει σύγχυση, σέ τρόπο πού συγκρατεί διαρκή την προσοχή των μαθητών. Η μέθοδος αυτή άποτελεί άσυναίσθητα τη βάση του συστήματος Langaster.

Κάθε μαθητής κρατά στα χέρια ένα όμοιο βιβλίο. Και άν π. χ. είταν τριάντα μαθητές, ό δάσκαλος τους έδινε τριάντα λέξεις νά διαβάσουν. Άπ' αυτούς ό μόν πρώτος διάβαζε την πρώτη, ό δεύτερος τη δεύτερη, ό τρίτος την τρίτη με τη σειρά. Κι' άν μόν διάβαζαν άπταιστα κι' άλλαν-

θαστα τις λέξεις τους, τους έδιναν άλλες τριάντα για διάβασμα. Άν όμως κανένας έσφαλλε, ό παρακαθήμενος μαθητής διώρθωνε και έτσι, μέχρις ότου άλλες τριάντα λέξεις διαβάζονταν.

Έτσι οι τριάντα μαθητές είχαν τεντωμένη την προσοχή τους, έτοιμοι νά διορθώσουν τόν παρακαθήμενο, γιατί ό καθένας φιλοτιμούνταν νά φανεί άνώτερος από τους άλλους. Και έτσι τό μάθημα του καθένα γινότανε μάθημα γενικό και προξενούσε διαρκώς μιάν άμιλλα άνάμεσό τους. Για ν' άποφεύγουν δέ την μονομερή προσοχή του κάθε μαθητή στη δική του λέξη, οι θέσεις πού καθόντανε δέν έμεναν πάντοτε οι ίδιες, αλλά άλλαζαν, όταν άλλαζε και τό μάθημα και νέες λέξεις τους δινονταν. Νά πώς ένα μάθημα άρκοϋσε για όλόκαιρη τάξη, όσο πολυάριθμη κι' άν είταν, και πώς ή δουλειά του δασκάλου γινότανε λιγότερο όκληρή, γιατί δέν άναγκαζότανε ό δάσκαλος ν' άκροάζεται κάθε μαθητή ξεχωρά και νά τόν διορθώνει».

Όλα αυτά τά συστήματα της διδασκαλίας της άνάγνωσης, όσο κι' άν παραλλάσσουν, πάντοτε στό ίδιο κατέληγαν άποτέλεσμα, δηλ. τη μηχανική εκμάθηση του διαβάσματος. Είναι δέ εύκολόνόητο ότι ή μέθοδος της διδασκαλίας της άνάγνωσης δέν παρέμεινε ή ίδια, και πώς βελτιώθηκε με τό πέρασμα του καιρού.

Πολλοί κατέγιναν νά καθορίσουν πιο ευμέθοδο και πιο άπλούστερη διδασκαλία και γι' αυτό εξέδωκαν και 'Αλφαβητάριο ή «Στοιχειώδεια», τά όπως όνομάζουν βιβλία, πού περιλαμβάνουν τά πρώτα στοιχεία της άνάγνωσης, κανόνες για την προφορά των γραμμάτων, για τό συλλαβισμό, για την άπαγγελία του λόγου, για την όρθή άνάγνωση, για την τελειότητα της άνάγνωσης και των μέσων πού χρειάζονται κ.λ.π. Πρόχειρο τέτοιο μπορώ νάναφέρω τό έπιγραφόμενο «Πρωτοπειρία άπλοελληνική» πού είναι συγγραφή των ύστερινών χρόνων του Δημ. Ν. Δαρβάρεως, έκδοση πού έγινε «έν Βιέννη 'Αουστρίας κατά τό 1818».

Σαυτό τό βιβλίο δίνει ό συγγραφέας «παρανέσεις» πρós τους δασκάλους για τη χρήση της πρωτοπειρίας αυτής, λ. χ. για τό άλφάβητο, για τά φωνήεντα, για τη δίφθογγο, τά μεσόφωνα κ.λ.π.

Ό κ. Δ. Καμπούρογλους περισώζει μία περιγραφή (Ιστ. 'Αθ. τ. 3) άνάγνωσης, πού γίνονταν στό ύπαιθριο σχολείο του Νταπιά στήν 'Αθήνα και του πρωτότυπου τρόπου, πού κρατούσαν οι μαθητές τη φυλλάδα τους. «Είχαν βαλμένη τη φυλλάδα όλόκληρη μέσα σέ μία στράτσα σακκούλα και είχαν εσπλωμένο ένα τετράγωνο κομμάτι όσο πού νά φαίνεται τό μάθημα της ήμέρας' και για νά μη κρατουνε με τό χέρι τους τη σακούλα και λυώσει και μαζί μ' αυτή και τη φυλλάδα, είχαν χαραγμένο ένα κομμάτι στρογγυλό καλάμι και στό χάραγμα του καλάμιου περνούσαν τη φυλλάδα και βαστούσαν τό καλάμι και διάβαζαν».

(άκολουθεί)

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ